

Од југословенскиот балет до постјугословенскиот современ танц: Пермутации во колаборативните практики меѓу словенечката и македонската танцова сцена

Клучни зборови: балет, танц, Словенија, Македонија, колаборативни практики, фестивали

Нашата цел во овој текст е двојна: најпрвин, да се направи првичен преглед на заедничките, колаборативни активности во балетската и танцова сфера на Словенија и на Македонија во однос на соработките на уметниците, националните институции и невладините организации во последните 25 години, односно во периодот на независноста на двете држави, со краток екскурс во времето пред тоа, и потоа, да понудиме еден вид *prima vista* анализа на главните достигнувања, како и пречките во тие практики на соработка.

Во врска со институционалните културни врски меѓу Македонија и Словенија во периодот на поранешна Југославија, од суштинска важност се три манифестации поврзани со операта и балетот: *Baletski Bienale* и *Srečanje jugoslovanskih baletnih umetnikov* лоцирани во Љубљана и фестивалот *Мајски ојерски вечери* кој се одржува во Скопје. Првото балетско биенале се одржа во 1960 г. во рамките на 7. Љубљански фестивал. Балетскиот ансамбл на Македонскиот народен театар од Скопје доби трета награда, а балерината Натка Пенушлиска ја доби наградата за најдобар балетски танчар. Оваа манифестација континуирано беше организирана до 1989 г. кога се одржа за последен пат. Во седумдесеттите години, *Baletski Bienale* воведо нова практика - покрај остварувањата од југословенските балетски институции, во неколку фестивалски изданија беа презентирани специјални заеднички продукции (балетски концерти) со балетски изведувачи од овие институции меѓу кои и неколку учесници од Скопје. Позитивните искуства од концертните балетски изведби со танчари од цела Југославија доведоа до формирање нова балетска манифестација во Љубљана наречена *Srečanje jugoslovanskih baletnih umetnikov*. Првиот фестивал се одржа во 1978 година и беше организиран секоја година до 1989 година (т.е. вкупно дванаесет пати). Македонските балетски танчари редовно беа канети на оваа манифестација. *Мајскиите ојерски вечери* е манифестација основана во 1972 г., како оперски фестивал. Во раниот период беа канети солисти, диригенти и ансамбли од Југославија и од соседните балкански земји.

Подоцна, програмскиот концепт на манифестацијата се менуваше; програмата првично поставена врз основа на југословенската и на балканската соработка беше збогатена со уметници кои доаѓаа од Европа, Америка, Азија и Австралија. Освен оперски претстави, програмата вклучуваше концерти и балетски претстави. Во 1984 г. беше напуштен принципот на застапување на оперски куќи со комплетни тимови, а новата фестивалска тенденција беше создавањето на претстави со солисти од различни театри. Словенечките пејачи и диригенти беа чести гости на *Мајскиите оперски вечери*, но нивниот број значително се намалуваше по 1984 г., поради преминот кон различен модел / концепт на организација.

Официјалните културни политики на новоформираните држави декларативно се залагаа за зачувување на културните врски што постоеле во ерата на поранешна Југославија. Овој пристап може да се следи преку ратификуваните договори меѓу Словенија и Македонија во областа на културата. *Договорот за соработка во образованието, културата и науката помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Словенија*, кој ја постави основата за натамошна соработка на ниво на владите, беше потпишан во 1993 година. Овој договор обезбеди соодветна правна позадина за понатамошни нормативни акти со кои се регулирани конкретни начини и облици на соработка во културата.

Нашиот општ впечаток е дека нивото на меѓукултурна размена предвидена со овие билатерални договори е прилично скромна и неамбициозно поставена, особено на полето на танцот, каде што експлицитно е нагласена размена на фолклорни танцови групи, додека воопшто не се споменуваат размени на балетски и современи танцови претстави. Податоците за периодот (1990 – 2015) покажуваат прилично разочарувачка слика за соработката меѓу националните оперски и балетски театри по прогласувањето на независноста на овие две поранешни југословенски републики. Како резултат на врските на повисоко официјално институционално ниво, само тројца словенечки уметници беа гости на Македонската опера и балет во последните 25 години. Словенско народно гледалиште во Марибор се претстави со едно балетско дело на фестивалот *Охридско лето* во 2006 г. и Словенско народно гледалиште во Љубљана, имаше еден балетски настап на *Танц фестивал* во Скопје во 2008 г. Од друга страна, само еден македонски кореограф работеше во словенечките национални балетски институции во тој период; тоа беше Рисима Рисимкин, која го постави својот авторски проект во Љубљана во 2010 г.

За разлика од гломазната организација на националните институции кои не одговорија на новите потреби во смисла на брзо и ефикасно воспоставување соработка, размена и вмрежување по распаѓањето на поранешна Југославија, новите невладини организации се наметнаа како паралелен систем на културна понуда. Во историјата на словенечкиот современ танц клучна беше 1984 г., кога беше формиран *Plesni Teater*

Ljubljana – PTL како прва професионална компанија за современ танц во Словенија. PTL беше составен дел на алтернативната културна сцена во Љубљана, а воедно и важен инкубатор на танчари и кореографи; многу од нив денес се лидери на групи за современ танц и/или културни невладини организации. Во Македонија, две невладини организации беа важни за континуитетот во танцовачката соработка меѓу Словенија и Македонија: *Иниџерати* (од 1996) и *Локомоџива* (од 2003). Тие претставуваат нова форма на организација која се карактеризира со брзо и активно воспоставување врски и односи кои доведуваат до културни и уметнички флукуации и дистрибуција, вклучувајќи и два важни танцови фестивали иницирани од нив: *Танц Фесџи* (од 2005) и *LocoMotion* (2008 – 2015). Македонските и словенечките културни невладини организации се активни и на регионалните танцови платформи. Регионалната мрежа *Nomad Dance Academy* е основана во 2005 г. од шест организации (меѓу кои Фичо балет од Љубљана и *Локомоџива* од Скопје), и дејствува како платформа за соработка, креирање, промоција и едукација во делот на современиот танц. Друг важен проект со регионални карактеристики, кој, исто така, вклучува македонски и словенечки танчари и кореографи, е *Balkan Dance Project*.

Во периодот на своето постоење, југословенската федерација не само што обезбеди материјална поддршка за професионалните театарски институции, туку и ја поттикна културната соработка меѓу федералните републики. Особено невербалните форми на уметничко изразување, како што се балетот и танцот, беа адекватни комуникатори во мултинационалната и повеќејазична држава, како што беше Социјалистичка Југославија. Процесите на дезинтеграција на поранешна Југославија и воспоставувањето на независни држави – Македонија и Словенија предизвикаа значителни промени на полето на танцот и оперскиот театар. Главните карактеристики на овие промени беа, од една страна, видливото намалување на соработката меѓу националните балетски и оперски институции, а од друга страна, постепено зголемување на соработката меѓу невладините организации активни во создавањето, промоцијата и размената на современата танцова продукција. Сепак, културните невладини организации во Македонија и во Словенија работат во лоши материјални услови.

Се надеваме дека националните културни политики на двете земји конечно ќе ја препознаат нивната важност и засилено ќе ги поддржат нивните напори за подобрување на танцовата продукцијата во нивната локална средина, како и во однос на развивање билатерални, регионални и меѓународни соработки. Понатаму, ќе препорачаме поактивна владина политика за поттикнување на билатералната културна соработка на ниво на македонските и на словенечките национални културни институции воопшто, а особено на театарските, балетските и оперските институции.